

דף קכד.

עין משפט א.

ח"מ סימן רעה פעיף ו

ו. אין הבכור נוטל פי שנים בשבח ששבתו הנכסים לאחר מיתת אביו ^פ, והוא שהשתנו כגון סמדר ונעשו תמרים או כרמל ונעשו שיכולים. אבל שבתו מחמת עצמן ולא נשתנו כגון אילן קטן שגדל ונתעבה הרי זה נוטל פי שנים, ואם מחמת ההוצאה ^ז השביח אינו נוטל.

* והוא שלא מיחה בהן הבכור אבל אם מיחה בהם ואמר להם אל תשביחו הנכסים עד שנחלוק ולא שמעו לו והשביחו אם לא עשו בהם שינוי נוטל פי שנים בשבח. אבל אם עשו בהם שינוי ^ק אינו נוטל בשבח ולא בהפסד ^ר.

עין משפט ב.

ח"מ סימן רעה פעיף י

יב. יצא עליהם שטר חוב, הבכור פורע בו פי שנים יותר, ואם אינו רוצה ליטול פי שנים ולא לפרוע פי שנים רשאי ^ש.

וע"כ אם שאר היורשים קטנים או שאינם כאן אין הבעל חוב יכול לגבות מהבכור רק כפי חלק של פשוט ^ח אם אומר שאין רצונו ליטול פי שנים ולפרוע פי שנים.

פ. מבב"ק צ"ה ע"ב. והוא שהשתנו הנכסים הוא מגמ' ב"ב קכ"ו ע"א וכפירוש רשב"ם שם.

צ. מב"ב קכ"ג ע"ב, והיינו שנטלו ההוצאה מתפיסת הבית. סמ"ע ס"ק י"ג.

ק. כגון ענבים ודרכו אותם אז קנו הפשוטים ע"י שינוי ואינו נוטל הבכור פי שנים בהשבח אלא בשעה כמו שמיחה בהן הבכור, דכל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה שקונין בשינוי. סמ"ע ס"ק ט"ו.

ר. היינו שנתקלקל היין אחר הדריכה, והטור כתב אף שלא עשו שינוי אלא חתכום ונתקלקלו אחרי שמיחה בהן אין הבכור נוטל חלק בהפסד. סמ"ע ס"ק ט"ז.

ש. מברייתא ב"ב קכ"ד ע"א.

ת. כתב הטור בשם הראב"ד דאפי' מחלק הפשיטות יכול לסלק עצמו ולומר איני רוצה בירושה ולא אפרע חובות אבי, אבל מדברי מר"ן נראה דלא יכול להסתלק מחלק הפשיטות שהבן במקום האב עומד. כסברת הר"י הלוי שהביא הטור בשמו. סמ"ע ס"ק כ"ח.

יג. יש מי שאומר שאחרי שהבכור אמר שאין רצונו ליטול פי שנים ולא לפרוע בשטר החוב פי שנים אינו יכול לחזור בו א.

היו לאב קרקעות משועבדים לאחרים נקרא מוחזק² והבכור נוטל בהם פי שנים.

אבל אם חייבים למלך מס, ודרך המלך ליקח קרקע בעד המס נקרא ראוי.

היה לאביהם קרקע שקיבלו מאחר במהיום ולאחר מיתה³, או שגזלו לו קרקע⁷, או גנבו לו ספרים שמתמא אינו מתייאש מהם בכל אלו הרי הוא מוחזק.

עין משפט ג. חו"מ סימן קעד פיעף ב

ב. הבכור שחלק עם הפשוט נוטל שני חלקים כאחד סמוכים^ה זל"ז. אבל היבם^ו שחלק עם אחיו בנכסי האב נוטל חלקו וחלק אחיו המת ע"פ הגורל וגם אם עלו במקומות שונים.

א. טור בשם הראב"ד, וביאר שם הטעם דמתנה קרא לו התורה ובמתנה כיון שאמר אי אפשרי בה דבריו קיימין. ולפ"ז בחלק הפשיטות לדעת הראב"ד שיכול להסתלק ג"כ ממנו, מ"מ יכול לחזור בו כי אין זה מתנה אלא ירושה היא.

ב. נ"י שם בשם הרמב"ן והרשב"א.

ג. ממרדכי ב"ב פ"ג סי' תקע"ד.

ד. שקרקע אינה נגזלת. נ"י.

ה. מב"ב י"ב ע"ב. דהיינו שחולקים השדה לג' חלקים, וחלק האמצעי הוא של הבכור ממנו^פ, ויפילו גורל הבכור והפשוט על שני החלקים החיצונים, ואיזה שיעלה לגורלו של הבכור יטלנו סמוך לאמצעי שכבר זכה בו, ונלמד מהפסוק דכתיב "פי שנים" דמשמע שיהיה כחלק אחד והיינו סמוכים, ואפי' אם חלק האמצעי הוא טוב יותר, נוטל אותו הבכור עם חלק אחד מהקצוות בשומא, וכשאינו טוב יותר בלא"ה כופין אותו על מידת סדום. וביבם מיירי דוקא בטוב יותר ובזה אינו נוטל בסמוך בעל כורחו של השני אבל כשאינו טוב יותר גם ביבם נוטל בסמוך מדין כופין על מידת סדום.

אבל הי"א שהביא הרמ"א הם הי"א שבסעיף א' דלא שייך מידת סדום בזה ומעמיד דוקא באינו טוב יותר. סמ"ע ס"ק י"א. ולפ"ז לדעת הרמב"ם גם בטוב יותר הבכור נוטל סמוך ובלי שומא.

ו. כרבא שם, והיינו שמת אביו ויבם אשתו, שנוטל חלקו וחלק אחיו המת, ואע"ג שהפסוק קוראו בכור, היינו לענין שנוטל ב' חלקים ולא לענין שיטלם יחד סמוכים. סמ"ע ס"ק י"ב. ואם החלקים שווים גם ביבם לדעת הרמב"ם נוטל סמוכים.

את הספרים "דף היומי עין משפט על הדה"ו"מנחת אשר", של הרב מ. אלחדר שליט"א אב"ד בירושלים מעוטרים בהסכמותיהם של גדולי ישראל, ניתן להשיג בהוצאת "כתרים" בטלפון 02-5712225 או 0584150477 email: minchat.aaa@gmail.com

* י"א דוקא שהיו החלקים שווים ז אבל אם היה חלק יותר טוב מחבירו גם בכור אינו נוטל חלקיו ביחד, וה"ה לפשוט שהיה לו שדה במצר שדות החלוקה, אין שומעין לו לתת לו בצד המיצר שלו החלק הטוב.

עין משפט ד.ה. חו"מ סימן רעח פעיף ו

ו. אין הבכור נוטל פי שנים בשבח ששכחו הנכסים לאחר מיתת אביו ה, הוא שהשתנו כגון סמדר ונעשו תמרים או כרמל ונעשו שיכולים. אבל שכחו מחמת עצמן ולא נשתנו כגון אילן קטן שגדל ונתעבה הרי זה נוטל פי שנים, ואם מחמת ההוצאה ט השביח אינו נוטל.

* והוא שלא מיחה בהן הבכור אבל אם מיחה בהם ואמר להם אל תשביחו הנכסים עד שנחלוק ולא שמעו לו והשביחו אם לא עשו בהם שינוי נוטל פי שנים בשבח. אבל אם עשו בהם שינוי אינו נוטל בשבח ולא בהפסד פ.

דף קכד :

עין משפט א.ב. חו"מ סימן רעח פעיף ז

ז. אין הבכור נוטל פי שנים במלוה ואפי' שהיא בשטר ל, ואע"פ שגבו קרקע בחוב אביהם. היה לאב מלוה ביד בנו הבכור ומת, הרי הדבר

- ז. הרא"ש ב"ב פ"א סי' מ"ו, מ"ח. וכ"כ המגיד משנה בשם שאר המפרשים, ולפ"ז לדעה זו אפי' בשווים ביבם אינו נוטלם יחד. סמ"ע ס"ק י"א.
- ח. מבב"ק צ"ה ע"ב. והוא שהשתנו הנכסים הוא מגמ' ב"ב קכ"ו ע"א וכפירוש רשב"ם שם.
- ט. מב"ב קכ"ג ע"ב, והיינו שנטלו ההוצאה מתפיסת הבית. סמ"ע ס"ק י"ג.
- י. כגון ענבים ודרכו אותם אז קנו הפשוטים ע"י שינוי ואינו נוטל הבכור פי שנים בהשבח אלא בשעה כמו שמיחה בהן הבכור, דכל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה שקונין בשינוי. סמ"ע ס"ק ט"ו.
- כ. היינו שנתקלקל היין אחר הדריכה, והטור כתב אף שלא עשו שינוי אלא חתכום ונתקלקלו אחרי שמיחה בהן אין הבכור נוטל חלק בהפסד. סמ"ע ס"ק ט"ז.
- ל. דכל שמחוסר גוביינא אינו נקרא מוחזק. סמ"ע ס"ק י"ז. והוא מב"ב קכ"ה.

ספק **מ** אם הבכור נוטל בה פי שנים מכיון שהיא תחת ידו **ז** או יש צד שלא יטול בה חלק הבכורה הואיל ומחמת אביו ירשה, וע"כ יטול בה מחצית **ס** מחלק הבכורה.

ח. מה שאמרנו שאין הבכור נוטל פי שנים במלוה דוקא במלוה שאין עליה משכון אבל אם ביד אביו משכון נוטל בה פי שנים דכמוחזק דמי, ואפי' משכנו בשעת הלואתו **ע**.

וי"א דוקא במשכון של ישראל אבל במשכון של גוי שביד אביהם לא מיקרי מוחזק **פ** אלא א"כ המשכון חלוט לו.

ט. אם הלוח קבע זמן להלואתו כגון ב' או ג' שנים ובתוך זמן זה יאכל המלוה פירות הקרקע הנמצאת אצלו במשכון וכל שנה מנכה לו מהחוב דבר מה שהסכימו בניהם, והוא במקום שאין הלוח יכול לסלקו למלוה בתוך הזמן ע"י מעות מן הקרקע, בכה"ג קרקע זו נחשבת כקנויה בידו של המלוה וכל זמן שלא הגיע **צ** עדיין זמן ההלואה ומת אביהם שהוא המלוה בתוך הזמן הבכור נוטל בזה פי שנים.

מ. שם ב"ב קכ"ו ע"א, וכפירוש רשב"ם ד"ה פלגי.

נ. פירוש ואז גמר והקנה אותה לאביו שיהיה מצוי בידו כדי שיטול ממנו פי שנים. סמ"ע ס"ק י"ח.

ס. ואע"פ שאין הלכה כסומכוס דיחלוקו בספק ממון, אלא כרבנן דאמרי המוציא מחבירו עליו הראיה, מ"מ מצאנו כמה ענינים שאמרו ספק שיחלוקו. וכ"כ התוס' ב"ב קכ"ו ע"ב ד"ה ובמלוה. סמ"ע ס"ק י"ט. ולפי"ז אם הכספים בבנק של האב הם גם ביפוי כח של הבכור ויטול בהם מחצית מצד הבכורה.

ע. טור מרשב"ם ב"ב קכ"ה ע"ב ד"ה ואין הבכור נוטל פי שנים.

ואע"פ דבמשכנו בשעת הלואתו אינו קונה המשכון, מ"מ כיון דר' יצחק למד מהפסוק "ולך תהיה צדקה" דקונה משכון במשכנו שלא בשעת הלואתו בב"מ פ"ב ע"א, י"ל דמשום כך גם במשכנו בשעת הלואתו, הואיל ומוחזק בידו הו"ל כגבוי ומצוי ביד אביו ליטול ממנו הבכור פי שנים. סמ"ע ס"ק כ'. והש"ך בס"ק ז' כתב דאף שלא קנה המשכון בשעת הלואתו קנין גמור מ"מ קונה אותו לשעבודו.

פ. ממהרי"ק שורש קמ"ה. והש"ך בס"ק ח' כתב דדין זה צ"ע דגם במשכון של גוי שעבודו בידו מקרי.

צ. כך פירש הסמ"ע בס"ק כ"א דברי השו"ע.

ואם הגיע הזמן הו"ל מאותה שעה ואילך כפדוי ומסולק ממנו ואין זה מוחזק כדי שנאמר שהבכור יטול בזה פי שנים. סמ"ע ס"ק כ"ב.

* וקרקע זו נקראת מוחזקת גם לגבי הלוה ק וע"כ אם מת הלוה, בכורו נוטל בקרקע זו פי שנים כשחוזרת ללוה.

ק. פירוש לא מבעיא כשכבר הגיע זמן בחיי הלוה להחזיר לו הקרקע אלא אפי' לא הגיע הזמן בחיי המלוה ובכור המלוה נוטל פי שנים, מ"מ לגבי יורשי הלוה מקרי מוחזק כשחוזר להם. סמ"ע ס"ק כ"ג.